

תשורה

לכבוד הבר מצוה של הבחור

חיים יוסף שי' כהן

קונטרס

תפילין של יד ותפילין של ראש

במשנתו של הרבי והגאון הרגצ'ובי

שבת קודש פ' אמור י"ג אייר ה'תשע"ט

פתח זב

ב"ה.

לכבוד שמחת הבר מצוה של בנינו חיים יוסף שי', מוגש לפניכם תשורה, שיחת הרבי חל"ט פ' ואתחנן בנוגע לתפילין של יד ותפילין של ראש – ודברי הצפנת פענח ע"ז ברמב"ם הל' תפילין עם פענוח ואיזה הערות בדרך אפשר.

ת"ח על ההשתתפות בשמחתנו.

מנחם מענדל ונחמה דינה כהן

ליקוטי שיחות

חלק לט פ' ואתחנן

ואתחנן ב

הנחתן, ד"כשהוא" מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך" (וכנפסק ברמב"ם¹), ואמאי הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לתפילין של יד?²

ותמיהה זו היא לא רק במנין המצוות, אלא גם בגוף ההלכות עצמן, דבכל פעם מקדים הרמב"ם הלכות תש"ר להלכות תש"י, החל מריש הל' תפילין שכ' „ארבע פרשיות אלו כו' ונקראין תפילין ומניחין אותן על הראש וקושרין אותן על היד", וכן אח"כ: בריש פרק ב' בכתיבת הפרשיות, מתחיל „כיצד כותבין את ה- תפילין של ראש כו' (ואח"כ) ושל יד כותבין אותם כו'": בפ"ג³ בעשיית הבתים – „כיצד עושים תפילין של ראש כו'",

בלשונו במנין המצות שבריש ס' היד (מ"ע יב) „לקשור תפילין בראש" (ע"ש) – ולכן הקדימם גם הרמב"ם.

אבל נוסף שצ"ע בעצם התיי, הרי מובן גודל הדוחק לתרץ כן הקדמת הרמב"ם השל ראש להשי" בכ"מ.

(4) מנחות לו, א.

(5) הל' תפילין פ"ד ה"ה.

(6) ולהעיר משאלות פ' בא (שאלתא מה בתחלתה), דמחייבין דבי ישראל... תפילין בראשי-הון (ואח"כ) ותפילין בדרעיהון⁴.

(7) משא"כ בההלכות אודות שניהם יחד, פ"ע-מים מקדים של ראש ולפעמים של יד (ראה פ"ג ה"ז (בין של ראש בין של יד). שם ה"י (בין ש"י בין ש"י). שם הי"ד (בין ש"י). הי"ט (וראה שם הי"ו). פ"ד ה"ג. שם הי"ד. ואכ"מ.

(8) ה"ב.

א. במנין המצות שבריש הל' תפילין, כתב הרמב"ם (אודות שתי המצות שב-הלכות אלו): א) להיות תפילין על הראש, ב) לקשרם על היד.

וכבר תמהו מפרשים על זה שהקדים הרמב"ם כאן תפילין של ראש לתפילין של יד (וכן בספר המצות שלו, שמנה תפילין של ראש לפני תפילין של יד) – שהרי זה היפך סדרא דקרא, דבפסוק מפורש: „וקשרתם לאות על ירך (והדר) והיו לטוטפות בין עיניך", וכן הוא סדר

(1) מצוה יב"ג. וכן במנין המצות שלו בריש ס' היד (אבל בס' המדע – ירושלים, תשכ"ד – הובאה גירסא מכת"י, דשם מצות תש"י באה לפני תש"ר).

(2) פרשתנו ו, ח. וכן הוא סדרם בשאר ג' פרשיות ותפילין (בא י"ג, ט. שם, טז. עקב יא, יח).

ולהעיר מפ"י הזהר עה"פ (שה"ש ח, ו) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך – דחותם על לבך הוא תש"ר (דהיינו רצועות של ראש דתליין על לבא), וחותם על זרועך" היא תפלה של יד (תקרו"ז תכ"ב, סה, ב). לקרו"ת שה"ש רד"ה שימני (מה, א). וראה הנסמן שם) – תש"ר קודם לתש"י. ונת' הטעם לסדר זה ע"ד החסידות באמרי בינה ש' התפילין פ"ל. ע"ש.

(3) בשו"ת בנין שלמה (למהר"ש כהן מ"צ דווילנא) ס"ד מתרץ ע"פ המובא בסה"ד (ד"א תתקל) בוויכוח משה רבינו עם ר"ת, דמשה אמר שצ"ל קשירה בשל ראש, כי „וקשרתם לאות" קאי על של ראש „שהם לאות" – ונמצא, שבכתוב הקדים ש"ר לשי"י. ומפרש שווה שיטת הרמב"ם שהזכיר (פ"ג סה"א) רק קשר הרצועות בצורת דל"ת שהוא של התש"ר (ראה שם הי"ג). וכן מדויק

(*) אבל בתקרו"ז ח' א' יח, א) מפרש „על לבך" על תש"י, ועל זרועך" על תש"ר. ע"ש.

ומקודש מחבירו קודם את חברו¹⁷), אלא שגזירת הכתוב היא¹⁸, „דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך“.

ויש להוסיף על דבריהם ממ"ש ה"ב"ח¹⁹ בביאור לשון הטור²⁰ שהקדים הלכות כתיבת תפילין של ראש לכתיבת השל יד, שס"ל להטור ש„השל ראש מפני שקדושתן חמורה משל יד . . על כן חייב לכתוב של ראש תחלה ואח"כ של יד“.

ועפ"ז י"ל שהרמב"ם ס"ל שבכל מעשי תפילין (לבד הנחתם) יש להקדים של ראש לשל יד כיוון שקדושתן חמורה משל יד.

אבל לכאורה קשה לפרש כן דעת הרמב"ם, שהרי נקט סדר זה לא רק גבי כתיבת הפרשיות ועשיית הבתים וכו', אלא גם לענין הנחתם וברכתם, שבוה גזרה תורה ששל יד קודמת, ואיך יתכן שברמב"ם מקדים בזה השל ראש להשל יד, היפך סדרם בכתוב והיפך אופן קיום המצוה בפועל?

וגם לענין סדרם במנין המצות כבר כתבנו²¹ שזהו „טעם קלוש“, כי מה ענין קדושת וחומר המצוות לסדרם? דלא מצינו שהסדר דמנין המצות יהי בהתאם לסדר מעלת קדושתן וחומרתן, וכמו ב"הלכות אלו גופא, שהרמב"ם מצרף יחד הל' תפילין והל' מזווה והל' ספר תורה, ונקטם בסדר זה, אע"פ שקדושת ס"ת

ואח"כ²², וכיצד עושין תפילין של יד? וכן שמי²³ לענין סדור הפרשיות (כיצד סדור הפרשיות, בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה כו' (ואח"כ) תפלה של יד כותבם בארבעה דפין כו"א), אורך הרצועות (ואורך רצועה של ראש כו' ואורך רצו"ע של יד כו"א²⁴) ואופן קשירת הרצועות בבתים (ומכניס רצועה של ראש בתוּבַר שלה כו' וכן בשל יד קושר כו"א²⁵): בריש פ"ד במקום הנחתם – „היכן מניחין תפילין של ראש מניחין אותן כו' ושל יד קושר אותה כו"א; וכן שמי²⁶ לענין ברכת תפילין – „וכיצד מברכין על של ראש מברך כו' ועל של יד מברך כו"א²⁷“.

ב. והנה יש שביארו²⁸ טעמו של ה"רמב"ם משום דשל ראש קדושתו חמורה משל יד, שלכן „תפלה של ראש אין עושין אותה של יד . . לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה“²⁹, ובאמת מטעם זה גם הנחת השל ראש הי' צ"ל קודם להנחת השל יד (שהרי „כל ה-

(9) שם ה"ד.

(10) שם הלכה ה"ז.

(11) שם ה"ב.

(12) שם ה"ג.

(13) ה"ד.

(14) אבל זה שהקדים הרמב"ם תש"ר בסוף הל' תפילין (פ"ד הכ"ה) „שכל זמן שהתפילין בראשו . . ועל ורועו הוא עניו כו"א – מובן, כי בא בהמשך למ"ש ד„קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, וקדושת ש"ר גדולה משי" (כדלקמן ס"ב); ומטעם זה גופא, פעולת התפילין על האדם שיהי עניו כו', היא ביותר ע"י תש"ר. ולכן גם בהא דהתפילין פועלים על האדם „שלא יתטא" תש"ר קודם (רמב"ם סוף הל' מזווה (ספ"ו) ממנחות מג, ב).

(15) חמדת ישראל (להר" מאיר דן פלאצקי) קונטרס נר מצוה מ"ב-יג (בשם אחרונים). ועוד.

(16) רמב"ם פ"ג הי"ז, ממנחות לד, ב.

(17) זבחים פט, א (במשנה).

(18) ראה גם העמק שאילה לשאלות שם אות

ג.

(19) לטו"א ר"ס לב. וראה גם עטרת זקנים

לשו"ע א"ח שם ס"א. באר היטב שם סק"ג מ-

האריז"ל. שו"ע אדה"ז שם.

(20) שם.

(21) בהגהות עמק המלך לרמב"ם כאן.

חמורה מקדושת מזוהה²² ותפילין²³.

יש שכתבו²⁴ שהרמב"ם נקט בסדר זה "להורות הדין שכתב בפרק ד' הלכה ד' תפלה של יד אינו מעכב של ראש אפילו אין לו של יד רק של ראש מניח של ראש כדכתב מרן הכ"מ שם ולכך התחיל בשל ראש לומר אם אין לו אלא של ראש מניח אותה לבדה . . גם בברכה מתחיל שם בשל ראש ג"כ לכוונה זו".

אבל נוסף ע"ז שלפי זה ה"י מספיק לנקוט סדר זה גבי מקום הנחתן וברכתן ואין זה טעם לנקוט סדר זה גם במנין המצוות (וכן בכתובת הפרשיות ועשיית התפילין כו'), הרי עוד זאת, כיון שהרמב"ם כתב בפירוש ד"של יד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצות זו לעצמה וזו לעצמה", ל"ל גם לרמז דין זה ע"י הקדמת של ראש לשל יד (היפך סדרם בקרא והיפך סדר החיוב לכת-חילה).

ג. ויש לומר הביאור בזה, ע"פ מ"ש בצפנת פענח על הרמב"ם²⁵, שיש הבדל בין תפילין של יד לתפילין של ראש, דגבי תפילין של יד המצוה היא [מעשה] ההנחה או הקשירה . . אבל בשל ראש המצוה שיהי' מונח" [וא' הנפק"מ למע-שה, דהא שאמר' דאם הניחם קודם אור הבוקר, כשיגיע זמנן ממשמש בהן ומברך עליהן], ד"זה רק אשל יד . . דשם הנחה הוא מצוה (ולכן צריך למשמש בהן) משי-

א"כ בשל ראש דהמצוה שיהי' מונח²⁶].

ויש לומר, שיסודו בלשון הכתוב עצמו, "וקשרתם לאות על ידיך והיו לו טוטפות בין עיניך", דגבי של יד נקט הכתוב מעשה הקשירה, ואילו בתפילין של ראש נאמר, "והיו". וכן מדייק ה-רמב"ם במנין המצות בריש הל' תפילין (כנ"ל ס"א) — "להיות²⁷ תפילין על הראש . . לקשרם על היד²⁸".

26) וראה צפנינ' בהשמטות שבסרס' הפלאה (נה, ב), שבוה א"ש ל' השי"ס (ביצה טו, א), ה"י בא דדרך תפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהם כו" — "דנקט שם רק ותפילין בראשו . . דרק בש"ר אסור ולא בש"י" — כי "מה דהמצוה היא ביום, זה אסור בלילה, ובתפילין ש"י המצוה היא רק והנחה זה דוקא אסור [משא"כ כשמונחם עליו אין אסור], משא"כ בשל ראש דאסור גם אם מונחין כיון דהמצוה היא כד".

27) וכ"ה ל' הרמב"ם במנין המצות שעל סדר הלכות (בריש ס' היד). וצ"ע בלשונו במנין המצות שלו בריש ס' היד (מ"ע יב), "לקשור תפילין בראש" (וראה לעיל הערה 3), ובסה"מ צ' לפנינו (מ"ע יב), "להניח תפילין של ראש" (וכ"ה במ"ע יג בתש"י). ובתרגום קאפח (מ"ע יב י"ג), "במעשה תפילין" (וראה הוצאת העליר שם בהערה). ואכ"מ.

28) וראה דרישה לטווא"ח סכ"ה (אות א) בשם המהר"ל, בטעם ש"תקנו על של ראש "על מצות" ועל של יד "להניח", משום דבשל יד כתיב וקשר-תם לאות על ידיך וקשירה והנחה חזא היא' לכן

(*) בב"ח שם (ד"ה ויניח של יד), דהא ש"תקנו ברכה להניח ולא לקשור תפילין כדכתיב וקשרתם . . דעיקר מצות תפילין הוא שיהיו מונחין עליו כל היום ואם ה"י מברך לקשור הוה משמע [דבמה] שקושר תפילין על ידו ועל ראשו רגע א' ואח"כ מסירן יוצא י"ח לכך תקנו להניח דמשמע שיהו מונחין עליו כו".

אבל נוסף לזה ד"ל ד"קשירה והנחה חזא היא' (כדרישה שבפנים) — ראה צפנינ' (להל')

22) רמב"ם שם (הל' מזוהה) פ"ה סה"א.

23) ב"י לטווא"ח סל"ב ד"ה ואם עבד. שר"ע

אדה"ו שם ס"א (ושם סמ"ב ס"ו).

24) הגהות טורי אבן לרמב"ם כאן.

25) להל' תפילין פ"ד הי"ד. מהד"ת (ע, ד. פט,

א). — וראה גם גליוני השי"ס (להר"י ענגל) לירו' שלמי ורע"ס כרך א אות מד (בדעת הירושלמי).

בצפע³³ ע"ז מחז"ל³⁴ עה"פ³⁵ „בכל עת גר ושמן על ראשך אל יחסר” – „אלו תפילין”, דהיינו תפילין של ראש³⁶ („על ראשך”), שבהם דוקא נאמר „בכל עת . . אל יחסר”, שמצותן בכל רגע ורגע³⁷.

ואין זה סתירה למ"ש הרמב"ם³⁸ „שמצותן ללבשן כל היום”, שזה קאי גם על השל יד – כי זה שצריך להיות לבוש גם בשל יד כל הזמן הוא רק לפי ש„כל זמן שבין עיניך יהו שתיים” (כדאיאתא בגמרא³⁹ שזהו הטעם ד„כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד”), היינו שאינו מצות השל יד, אלא פרט בקיום מצות של ראש, שיש דין מיוחד בתש"ר ש„כל זמן שבין עיניך יהו שתיים”⁴⁰.

]ועפ"ז מתרץ בצפע⁴¹ גבי „סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידר”, דזהו רק בתפילין (ולא בשוחט עופות הרבה וסח בין עוף לעוף) „שמצוה אחת הן” – דלכאורה צ"ב, שהרי מפורש בש"ס⁴² שהן שתי מצות?

ועפ"ז מובן בפשטות הטעם שמנה הרמב"ם תש"ר ותש"י לשתי מצות במנין תרי"ג. דלכאורה, אע"פ שאינן מעכבות זו את זו, מאי שנא מציצית, דאע"פ שלבן ותכלת אינן מעכבין וא"ז מ"מ הם מצוה אחת כיון ש„הענין אחד”⁴³ (כמו שהקשה הרמב"ם⁴⁴)? וע"פ הנ"ל מתורץ, כי תפילין של יד ותפילין של ראש חלוקים בעצם גדרם, דשל יד מצותה מעשה הקשירה, ואילו בשל ראש המצוה היא שיהיו מר-נחים על הראש.

והנה החילוק הנ"ל בין תש"י ותש"ר הוא לא רק בתוכן המצוה (אם הוא הפועל או הנפעל), אלא גם בזמן המצוה, דכיון שבשל יד המצוה היא הקשירה או ההנחה נמצא שקיום המצוה הוא רק ברגע של מעשה הקשירה או ההנחה, משא"כ ב-תפילין של ראש שהמצוה היא שיהיו מונחים על ראשו, נמצא „דכל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה”⁴⁵ [וכפי שמביא

מברכין להניח אבל בשל ראש כתוב והיו לטוטפות הרי שלא נזכר בה אלא לשון החווי' לפיכך שייך בה על מצות תפילין. ואולי אין כוננתו רק ללשון לבד, אלא שזהו חילוק באופן מצותם, ככפנים.

(29) ל' הרמב"ם בטהמ"צ שורש יא בסופו.

(30) בהשגותיו על סהמ"צ שם [בדפוסים סהמ"צ הנפוצים הוא בהשגות הרמב"ם על שורש ט. אבל בדפוסים אלו יש השמטות בל' הרמב"ם. והשגה זו שייכת לשורש י"א – ראה סהמ"צ הוצאת העליר. וכן סהמ"צ עם השגות הרמב"ם (ירושלים תשמ"א)].

(31) דלא כב"ח הנ"ל הערה 28 (בש"ה"ג).

(32) ל' הצפע"ג במהד"ת (ע. ד. ועד"ז שם פט, א). וראה גם בצפע"ג להל' תפילין שם.

תפילין שם, דגם בשל יד מברך להניח בקמץ ולא בפתח משום דזה גורם לשל ראש שיהי' מונח משום דכל שבין עיניך יהא שנים" (נדלקמן ב-1910).

(33) להל' תפילין שם. וכן במהד"ת שם.

(34) שבת קנג, א.

(35) קהלת ט, ח.

(36) כפרש"י שבת שם.

(37) וראה צפע"ג מהד"ת (צא, א) המעלה ד, אל יחסר" דתפילין על „בכל עת” דציצית, אף שגם ציצית הוי „מצוה נמשכת”.

(38) פ"ד הכ"ז.

(39) וראה בארוכה לקו"ש חיי"ט (ע' 47 ואילך) כביאור פלוגת הש"ס והמכילתא בזה. ואכ"מ.

(40) הל' תפילין שם.

(41) מנחות לו, א ד"ה סח.

(42) וראה שר"ע אדה"ז סכ"ה סכ"ב (מבעל המאור (הוצא בר"מ) סוף ר"ה. ב"י לטא"ח שם) „ששתיהן נחשבים להוי' ועש"י אחת”.

(43) שם מד, א.

דחיוב ק"ש הוא פעמיים בכל יום" וחיוב תפלה (מה"ח) הוא „להתפלל בכל יום“⁴⁷ (אבל לא פעמיים כבק"ש): ולאחרי ה- מצוות שבדיבור שחייבים בהם בכל יום — מונה המצוות שבמעשה, החל מהל' תפילין, שהנחתם היא פעם אחת ביום⁴⁸ [ובהמשך לתפילין באות הל' מזוהה וספר תורה מפני שייכותן בתוכנו, ובפרט שכ"כ הלכות משותפות להן⁴⁹], ואח"כ הל' ציצית שחיוב ציצית אינו כתפילין שהרי אין המצוה אלא רק בכסות בת ד' כנפות⁵⁰; ואח"כ הל' ברכות שמה"ת חייבים לברך רק „אחר אכילה“⁵¹ ואף גם זאת „אינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע“⁵² [ויש לומר, בטעם הקדמת ציצית לברכות, כי בציצית מפורש בתורה ש' כוונת המצוה היא „וזכרתם את כל מצות ה' גו' למען תזכרו גו'“⁵³, שזהו תוכן ספר אהבה כנ"ל, „לזכרו תמיד“, משא"כ בברכות שלא מצינו כזאת מפורש בתורה⁵⁴, ובפרט שחיוב ברכות מה"ת אינו הכרחי

אלא „דכאן ר"ל על ההנחה ושם ר"ל שיהי' מונח“, כלומר: זה שנחשבות לשתי מצוות היינו לפי שתש"י חלוקים מתש"ר כי מצותן היא מעשה ההנחה (או הקש"י רה) כנ"ל: משא"כ לענין „שיהי' מונח“ (היינו המצוה שתפילין יהיו מונחים עליו כל הזמן) ה"ה מצוה אחת, כי בזה תש"י הם רק פרט במצות השל ראש, כנ"ל].

ד. עפ"י הנ"ל יש לבאר הטעם ש- הרמב"ם הקדים בכל פעם תפילין של ראש לשל יד — דקדימה זו היא בהתאם לתוכנו של כללות ספר אהבה, שכולל (בלשון הרמב"ם⁵⁵) „המצוות שהם תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד“. ובענין זה הרי העיקר הוא המצוה תפילין של ראש שהיא מצוה תמידית, שבכל רגע שהוא לבוש בהם מקיים מצוה (משא"כ בשל יד שמצותן היא רק מעשה הקשירה, וזה שצ"ל מונחין עליו תמיד הוא רק פרט במצוות תש"ר כנ"ל)⁵⁶.

ויש לומר עוד, שסדר זה דקדימת תש"ר לתש"י, הוא בהתאם ובהמשך לסדרן של כל המצוות דספר אהבה:

ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל בתוכן ס' אהבה, נראה שסדר המצוות בספר אהבה הוא (בעיקר) לפי אופן התדירות של עשיית המצוה (ע"ד „כלי התדיר מחבירו קודם את חבירו“):

בתחלתו סידר הל' ק"ש והל' תפלה —

46 רמב"ם ריש הל' ק"ש (ובכותרת שם).
47 ל' הרמב"ם ריש הל' תפלה. ובכותרת שם „לעבוד את ה' בכל יום בתפלה“. ונת' במ"א.
48 דאף את"ל זמ"ש הרמב"ם „מצותן ללבשן כל היום“ הוא חיוב מה"ת (וכבר האריכו בכ"כ. ואכ"מ), מעשה הנחתם הוא פ"א.
49 כ"כ הלכות בהל' תפילין פ"א.
50 ראה רמב"ם הל' ציצית רפ"ג. ושם היא „שאינו אדם מחוייב כ"ו“.
51 ל' הרמב"ם בכותרת להל' ברכות, וכן שם היא „אחר אכילת מזון“.
52 שם היא.
53 שלח טו, לט"ז. וראה רמב"ם סוף הל' ציצית.
54 ורק חזכמים תקנו כמה ברכות „כדי לזכור את הבורא תמיד“ (רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ג. וראה שם ספ"י וספ"א).

44 במנין המצוות על סדר ההלכות שבריש ס' ה"ד.

45 וראה מנחות (מג, ב) „חביבין ישראל שסיבכו הקב"ה במצוות תפילין בראשיהן ותפילין בורעותיהן וציצית . . ומזוה . . נזכר במילה כ"ו“ — דמצוות אלו הן מצוות נמשכות כו', ולכן מקדים ש"ר לש"י, כי בענין זה הוא העיקר, כנפנים.

ויש לומר, דאע"פ שלענין ברכה ס"ל להרמב"ם⁵⁵ שלא תיקנו ברכה אחרת על השל ראש (ורק כשסח בין תפילה ל- תפילה מברך על של ראש „על מצות תפילין“), מ"מ, לענין קיום המצוה עצמו ס"ל ג"כ שתפילין של ראש „היא עיקר המצוה“.

ועפ"ז יומתק עוד יותר טעם הקדמת תש"ר לתש"י, שאין זה רק מחמת התמי- דיות והתדירות שבתש"ר, אלא גם לפי ש„היא עיקר המצוה“ (דתפילין).

ו. ויש להוסיף בביאור ההבדל הנ"ל בין תש"י ותש"ר – ע"פ פנימיות הענ- ניים:

החילוק הפנימי בין תש"י ותש"ר הוא, דתש"י שמניחים על הזרוע כנגד הלב מ- רה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה „הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות“, ותש"ר „על הראש כנגד המוח“ – לשעבד „הנשמה שהיא במוח“ להקב"ה⁵⁶.

וזהו גם הטעם הפנימי דהפרשיות ד- תש"י הם בבית א', ואילו בתש"ר, ד' הפר- שיות מונחות כאו"א בבית בפ"ע, כי ענינו של המוח והשכל הוא לפרט כל דבר לפר- טים, משא"כ רגש המדות אין בו התחל- קות פרטים, דרגש המדות מצד עצמו הוא למעלה ממדידה והגבלה (ורק מפני השפעת השכל על המדות, הרי גם המדות הם במדידה והגבלה), ולכן תש"ר הם בד' בתים בפ"ע, ותש"י כל ד' הפרשיות הם בבית א'.

ועפ"ז יש לבאר החילוק הנ"ל בין

בכל יום⁵⁵ כנ"ל: ומסיים במצות מילה שמעשה המצוה הוא רק פעם אחת ב- חיים.

ולכן הקדים הרמב"ם תש"ר לתש"י, כי תש"ר הוא יותר „תדיר“, כיון שקיום המצוה דתש"ר הוא בכל רגע ורגע, ואילו קיום מצות תש"י אינו אלא בעת הקשירה.

ה. ויש להמתיק הענין יותר, ע"פ דיוק לשון אדמו"ר הזקן בשולחננו⁵⁷ בטעם הדיעות ש„תקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפילין של ראש“ („על מצות תפילין“) – „לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה“, ומקורו בתוס"פ⁵⁸. אבל לשון ה- תוס' היא „שהיא גמר מצוה ועיקר וכו“, ובה יש לפרש דלשון „עיקר“ היא ע"ד המעלה ד„גמר מצוה“ [וכראש"ש⁵⁹ נקט רק „שהיא גמר המצוה“]. אבל מזה שרבינו הזקן השמיט הלשון „גמר מצוה“ וכתב רק „שהיא חשובה והיא עיקר המצוה“, משמע שס"ל, שתש"ר היא „עיקר המצוה“ בכלל (בחשיבות).

וע"פ דברי הצפ"ע⁶⁰ אתי בפשטות, כי עיקר מצות תפילין היא השל ראש, שהיא מצוה תמידית כל זמן שהוא לבוש בהם, משא"כ מצות השל יד היא רק בשעת מעשה הקשירה (או ההנחה), ואילו אח"כ לכישת תש"י היא רק פרט וטפל להשל ראש.

55) ולהעיר שגבי ציצית לא כ' הרמב"ם התנאי דכסות בת ד' כנפות בכותרת, וגם בפנים ההלכות כתבו רק בפ"ג. וכן להעיר שבהל' ברכות פ"א ה"ב לא נקט ציצית לדוגמא על מצות שאינו חובה „אלא דומין לרשות“.

56) או"ח סכ"ה ס"ד.

57) ברכות ט, ב ד"ה אשר קדשנו.

58) פסחים פ"א ס"י (קרוב לסופו) – כצוין

במ"מ ע"ג.

59) פ"ד ה"ה. כדעת הרי"ף (בהל' תפילין

שלו). ועוד.

60) שו"ע או"ח סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם

ס"א בשינוי ל' קצת.

סעיף ג) – הוא משום שהן שתי דרגות בעבודת ה'⁶³:

מבואר בכ"מ, שיש ב' דרגות במוחין – חיצוניות המוחין ופנימיות המוחין, שההבדל ביניהם הוא: אע"פ שהמוח שליט על הלב⁶⁴, וההתבוננות בגדולת ה' מולידה בלב אהבת ה' ויראתו (כמבואר ברמב"ם⁶⁵), יש חילוק בין חיצוניות השכל ופנימיות השכל באופן השפעתן על מדות שבלב:

השפעת חיצוניות השכל על המדות היא בדרך פעולה, דלאחר שהאדם מבין ומשיג בשכלו גדלות ה' (וידעת⁶⁶) צ"ל עבודה נוספת לפעול הולדת מדה שבלב (והשבות אל לבבך⁶⁷), שזה בא ע"י התעסקות מיוחדת מצד השכל שבראש, להתלבש ב,עולם המדות" ולעורר רגש שבלב. ומובן, שלגבי דרגת השכל עצמו ה"ו ירידה:

משא"כ השפעת פנימיות השכל, ה- קשורה עם עצם הנפש, הרי היא בכל חלקי האדם בדרך ממילא כי השגת איזה דבר מצד פנימיות השכל היא באופן שהאדם נדבק בזה בכל מציאותו, באופן שהמדות נגרות בדרך ממילא אחרי ה- השגה.

וזהו החילוק בין שני האופנים בתש"י ותש"ר:

תש"י ותש"ר (דתש"י מצותן רק מעשה הקשירה, ואילו תש"ר היא מצוה תמידית, "שיהי' מונח") – בפנימיות הענינים:

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של אדם (כינוני – שהיא מדת כל אדם) ב- רשותו "להפך לבו מתאוות עוה"ו לאה- בת ה' באמת" (דצדיקים דוקא לבם ברשותם⁶¹). ולכן אין מצות תש"י – דהיינו שעבוד תאוות הלב – "שיהי' מונח", כ"א רק מעשה הקשירה, זאת אר- מרת, דאע"פ שאין האדם יכול להפוך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהי' משועבד בתמידיות לאהבת ה', מ"מ עליו לקשור את לבו, בדרך אתכפיא, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפועל⁶².

משא"כ בנוגע למוחו, הרי "מוחו בר- שותו"⁶⁸ של כאריא מישראל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפוץ"⁶⁹, ולכן מצות תש"ר היא "שיהי' מונח", היינו שיהי' משועבד באופן תמידי לעבודתו יתברך.

אבל אע"פ, כדי לקיים מצות תש"ר צריכים גם לענין דתש"י, "כל זמן שבין עיניך יהו שתיס", כי כדי שעבודת המוח תהי' כדבעי, מוכרח שגם לבו יהי' "קשור" ומשועבד (עכ"פ בדרך אתכפיא) במשך כל היום, כמובן בפשטות, שאם לא יהי' שולט על תאוות לבו, הרי זה יבלבל לעבודת המוח כו'.

ז. ובעומק יותר יש לומר, שהחילוק בין שני הענינים בתש"י ותש"ר – דלגבי מעשה ההנחה הם שתי מצוות, ולענין "שיהי' מונח" הם כמו מצוה אחת (כנ"ל

63) בהבא לקמן להעיר גם מלקי"ש ח"ט ע' 56 ואילך.

64) ראה קונטרס העבודה ע' 67. ד"ה ואל מי תדמיוני תרס"ה. ד"ה לך אמר לבי עת"ר (ע' יג ואילך). ד"ה כי חק לישראל השי"ת פי"ג. ועוד.

65) תניא פ"ב (יז, רע"א), מרע"מ פ' פינחס.

66) ה"ל יסודות רפ"ב.

67) פרשתנו ד, לט.

61) תניא רפ"ז.

62) ראה בארוכה תניא פ"ב ואילך.

או המדות נגררות בדרך ממילא אחרי השכל (כנ"ל), ואז תש"י ותש"ר הם מצוה אחת, והמדות גטפלות לעבודת המוחין ונגררות אחריהם⁶⁸, „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים“.

(משיחות ש"פ תרומה תשמ"ז;
י"ד שבט תשכ"ט)

בתחילת העבודה, כשעבודת השכל היא רק בדרגא של חיצוניות, אזי תש"י ותש"ר הם שתי מצוות, היינו שהן שתי עבודות שונות, עבודת הלב ועבודת המוח, וחלוקות גם במעלתן, ששעבוד המוח לעבודת ה' הוא באופן תמידי, „שיהי' מונח“, ואילו התעוררות המדות היא בדרך פעולה, שעי' המוח הרי הוא מקשר את לבו לה':

משא"כ כאשר מתעלה בעבודתו, עד שעבודתו היא מצד פנימיות המוחין, הרי

(68) כי או המדות הן בדרגת המוחין (ראה במקומות שנסמנו בהערה 64).

דברי הרמב"ם ופירוש
הצפנת פענח

כתב הרמב"ם (הל' תפילין פ"ד ה"ד) וז"ל, תפלה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצות זו לעצמה וזו לעצמה, וכיצד מברכין על של ראש מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין, ועל של יד מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, עכ"ל.

צפנת פענח

[ד] תפילה של ראש כו'. עי' בתוספתא פ"ו דמנחות ע"ש ובתוס' דל"ו ובעל המאור פ"ד דר"ה ע"ש דמפרש דצריך למשמש בשל יד אם סח והנה באמת כך דגבי תפילין של יד המצוה היא ההנחה או הקשירה לשיטת ר"א אבל בשל ראש המצוה שיהיה מונח ועי' בתוס' סוכה דל"ט ומנחות דל"ו ע"א גבי קודם אור היום אך נ"ל דזה רק אשל יד דאם הניחם קודם אור היום צריך למשמש דשם הנחה הוא מצוה משא"כ בשל ראש דהמצוה שיהיה מונח, אך י"ל דזה הוה כמו סידרו הקוף דיומא דכ"ט וכ"מ ועי' בתמורה ד' י"ב גבי אין המים מתקדשים אלא במותן אפר ר"ל שיתן האפר במים לקדש אבל אם הניח האפר קודם לא קידש דהוה כמו מאיליו ועיין מנחות ד' ז' ע"א גבי כמנח ליה אדפנא כו' ועי' תוס' סוכה ד' נ' ע"א דהיכא דלא בעיא בגדי כהונה לא איכפת לן בזה ועי' בירושלמי פ"ג דבכורים גבי הנחת ביכורים בלילה ע"ש. וגם נ"מ אם קטן או אשה הניחו לו תפילין אם מהני ועיין בע"ז ד' ל"ט ע"א הובא בתוס' מנחות ד' ל"ו אך שם י"ל דר"מ לשיטתיה בעירובין ד' צ"ז דנשים חייבות בתפילין גם י"ל דרק מסייעת לו בהנחה כעין הך דיומא דף מ"ג ע"א ועיין בזבחים דף י"ד ע"א להכי כתיב ולקח כו' וגם י"ל דמה שמניח עצמו להניח לו תפילין הוה כמעשה עיין תוס' כתובות דף ל' ע"ב גבי שתחב לו ועי' גיטין דף ע"ח ע"א דעייק ליה חרציה ועי' מכות דף כ"א ע"ב גבי מקיף ע"ש ועי' בתוספתא שבת סוף פ' י"ב גבי קטן אוחד בקולמוס ובזה מדוייק מה דאנו מברכין להניח תפילין על של יד ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ג אמר שם דעל של ראש מברך על מצות הנחת תפילין ע"ש משום דבשל ראש לא הנחה הוא המצוה רק שיהיה מונח, ומ"מ גם בשל יד מברך להניח בקמץ ולא בפתח משום דזה גורם לשל ראש שיהיה מונח משום דכל שבין עיניך יהא שנים ועיין תוס' ערכין דף ג' ע"ב. אך זה צריך עיון אם הניח תפילין של יד קודם אור היום אם מותר אחר אור היום להניח של ראש לקיים מצות של ראש וכעין מש"כ התוס' מנחות דף ל"ח ע"א דנהי דתכלת לא יצא מ"מ מהני עכ"פ להשלים לשל לבן ע"ש וע"ש דף ט"ו גבי פיגול ועיין מש"כ התוס' סוכה דף מ"ה ע"ב דהמצוה כל היום ועיין שבת דף קנ"ג ע"א ושמן על ראשך ע"ש אך זה על תפילין של ראש אך מ"מ צריך של יד משום כל זמן שבין עיניך כו' וע"ש דף מ"ט ע"א ובר"ן שם וסנהדרין דף פ"ח ע"ב ע"ש ובזה א"ש דברי התוספתא סוף מס' ברכות תפילין שלא הניח שחרית מניח כל היום ע"ש ומה שייך זה הא מצותם כל היום ולא הוי בגדר השלמה ובזה י"ל דקאי אשל יד ועי' בירושלמי פ"ט דברכות על הא דאמר דתפילין אי אפשר לברך בשעת עשייתן על של יד בחליצתן ר"ל לבני מערבא ועל של ראש

בהנחתן ע"ש ובזה י"ל מה דפליגי ר' ורבנן בסוכה דף מ"ו ע"א ע"ש. ובזה א"ש מה שכתבו התוס' מנחות דף ל"ו ע"א דהם מצוה אחת וקשה דהא מבואר בהדיא בגמ' שם דף מ"ד ע"א דהוה שתי מצוות ובזה א"ש דכאן ר"ל על ההנחה ושם ר"ל שיהיה מונח ועי' מנחות דף ח' ע"א במה דפליגי רב ורבי חנינא גבי מנחה קדושה בלא שמן ושם דף י"ד ע"ב הכתוב עשאן גוף אחד ועשאו שני גופין ועיין סוכה דף נ"ג ע"ב ע"ש:

[השמטה] במש"כ לחלק דתפלין של ראש המצוה שיהיה מונח ושל יד המצוה היא ההנחה. ונ"ל דנ"מ ג"כ לשיטת רבינו לק' דבלילה רק האיסור הוא להניח אבל אם היה מונח מבע"י מותר. אך זה רק בתפלין ש"י דמה דהמצוה הוא ביום זה אסור בלילה ובתפלין ש"י המצוה היא רק ההנחה זה דוקא אסור משא"כ בשל ראש דאסור גם אם מונחין כיון דהמצוה היא כן ובזה א"ש דברי הגמ' דביצה דף ט"ו ע"א דנקט שם רק ותפלין בראשו ע"ש דרך בש"ר אסור ולא בש"י: ע"כ.

פיענוח דברי הצפנת פענח בדרך אפשר

ומביא הרגצ'ובי ע"ז מתוספתא דמנחות פ"ו "תפלין של יד ושל ראש מעכבות זו את זו אם אין לו אלא אחת הרי זה יניח". ועד"ז מבואר בתוס' מנחות (לו, א ד"ה סח) בין תפילה לתפילה חוזר ומברך. ומבאר התוס' למה גבי סח בין שחיטת עוף לעוף אינו חוזר ומברך ולמה גבי תפלין צריך לחזור ולברך, וז"ל "ושמא שאני תפלין שמצוה אחת הן". וצריך ביאור מה הכוונה בהתוספתא "מעכבות זו את זו". ואעפ"כ אם אין לו אלא אחת הרי זה יניח? וכן מה כוונת התוס' שאני תפלין שמצוה אחת הן. הרי הם שתי מצוות, כמבואר במנחות דף מ"ד?¹

ובבעל המאור בפ"ד דר"ה כתב וז"ל ולפי דעתי נראה לי מה טעם אמרו סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו אע"פ ששתי מצוות הן, כיון דכתיב בהו בתפלין של יד ושל ראש "והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך", צריך זכירה

¹ וע"ז מבאר הרגצ'ובי דלענין הנחה הוה להו שתי מצוות נפרדות – דתפלין של יד נפרד מהשל ראש, אבל בהחלק שדיחה מונח הוה להו התפלין של יד רק פרט בהשל ראש. דכל זמן שבין עיניך יהיו שניים, ראה לקמן באורך.

ויש לומר דכל זה מתאים עם המבואר בפנימיות הענינים דשל יד קשורה עם עבודת המטה ולפיכך עיקר המצוה היא ההנחה, ובתפלין של ראש היא מתנה מלמעלה ולפיכך שם אין נוגע כ"כ עבודת המטה רק העיקר היא שיהא מונח. כמבואר בלקו"ת פקודי בארוכה דשרש הלא תעשה גבוהין ביותר מהמצוות עשה כי המצוות עשה תלוי בעבודת האדם משא"כ הל"ת היא מתנה מלמעלה והעיקר שלא יקלקל והרי לנו דוגמא אין שכל התורה נגלה דתורה ופנימיות התורה תורה אחת היא (תוספתא סנהדרין ספ"ז).

ועפ"ז מבאר ג"כ בתורה אור לרבינו הזקן למה אין מברכין על תפילה של ראש אם לא סח ביניהם כי זה דרגא מאד נעלה, ואי אפשר להמשיכו בברכה. והעיקר רק שיהא מונח. וראה עוד בהשיחה בחלק ל"ט עוד ביאורים עפ"י חסידות להמבואר בצפנת פענח.

שתהא תיכף תפלה של ראש לתפילה של יד, כדי שתהא הויה אחת לשתיהן. ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה על תפילה של יד (ברכת להניח) וממשמש בתפילה של יד ומחזק הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש. ותיכף שתי מצוות זו לזו, וזהו היא שאמרו סח מברך שתיים, עכ"ל.

הרי שס"ל לבעל המאור שצריך למשמש ולחזק הקשר קודם שמברך להניח פעם שניה.

מעתה מסביר הרגצ'ובי שהמצוה למשמש הוי רק בתפילין של יד, דהמצוה היא ההנחה, או הקשירה לדעת ר' אליהו (הובא בתוס' ד"ה משעת הנחה ועד שעת קשירה, מנחות לה, ב). אבל בשל ראש המצוה הוא שיהא מונח (הנפעל) וא"כ בכל רגע מקיים מצוה חדשה, ולא צריך למשמש כדי לקיים מצוה. משא"כ בשל יד, אם אינו עושה פעולה דלמשמש כבר נגמר המצוה של ההנחה.

ועיין תוס' סוכה (לט, א ד"ה עובר לעשייתן) דגבי תפילין צריך לברך לפני ההנחה וקשירה, כי המצוה היא רק ההנחה, ולאחר גמר ההנחה שוב אין כאן מצוה, ואין כאן עובר לעשייתן. משא"כ גבי ציצית אפשר לברך להתעטף בציצית לאחר העטיפה ובלשון התוס' "לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף" כי בציצית גדר המצוה הוא שיתקיים הנפעל – שיהא מונח עליו – כמו בתפילין של ראש.

וכן הוא בתוס' מנחות (לו, א ד"ה וכשיגיע זמנן ימשמש בהן ומברך) "מכאן נראה כשאדם משכים קודם היום ומתעטף בציצית כשיאור היום אין צריך להסיר טליתו כדי לחזור וללבוש ולהתעטף ולברך דכיון שממשמש בו יכול לברך". וממשיך התוס', "אף על פי שיש לחלק בין תפילין לציצית שהמשמוש מצוה כדלקמן אין נראה לחלק דבפרק התכלת (לקמן דף מג.) מדמי תפילין לציצית לענין מימשמש ולברך". דהיינו, דגם בטלית משמוש סגי דדמי ציצית לתפילין לענין זה (דהוי כאילו הניחן אז)².

ומפרש הרגצ'ובי דמשמוש זה הוא רק בתפילין של יד דכבר נגמרה המצוה לאחר ההנחה, משא"כ בתפילין של ראש דהנפעל הוא המצוה, א"כ אפשר לברך עליהם עובר לעשייתן כי הוא לפני המצוה החדש הבאה ברגע לאחר זה.

אך יש לומר דגם השל ראש צריך משמוש, אם הניחן שלא בזמנן. דאפילו אם נאמר שמצות השל ראש ענינו הוא הנפעל, שהוא מונח על ראשו, אבל לא צריך

² ולא זכיתי להבין דהרי גבי ציצית אומר התוס' במנחות "לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף" היינו דהמצוה הוא הנפעל. א"כ, למה אומר התוס' כאן דבציצית סגי משמוש כמו בתפילין, ולמה אינו אומר דבציצית אפילו משמוש אינו צריך כמו בתפילין של ראש, וצ"ע. ואולי זוהי אחת הסיבות שהרגצ'ובי לומד שגם בתפילין של ראש צריך משמוש, וכפי שיראה הרואה לקמן שלא יהא כמו "סידרו הקוף".

להיות ע"ד המבואר במסכת יומא (כט, ?) שלא יהא כמניחן הקוף, דמבואר שם דהלחם הפנים שהונח שלא בזמנו אינו נפסל בלינה כי נעשה כאילו הונחן הקוף. וזה נאמר בנדון שעיקר המצוה הוא הנפעל שיהא הלחם מונח על השולחן.

וכן מצינו במסכת תמורה (יב, ב) בנוגע לאפר פרה אדומה שמטהר המת שאפילו שהעיקר שמה הוא הנפעל שיהא האפר מעורב עם המים חיים אף על פי כן מדייקין איך שמים האפר לתוך המים, ואם הקדים האפר להמים פסל המים וכן נפסק להלכה בהרמב"ם הל' פרה אדומה (ט, א).

ומבאר הרגצ'ובי כי אם הקדים האפר להמים הוי כאילו נפלו מאליו וכמו"כ גבי תש"ר אם שם אותם לפני עלות השחר הוי' כאילו שם מאליו, אפילו דהעיקר הוא הנפעל.

וכן מצינו במס' מנחות (ז, א) בנוגע לקומץ מנחה שקמצו פסול אם מחזירו לכלי שרת, הרי הכלי שרת מקדשו ונפסל ושוב אי אפשר להכשיר המנחה. ואמרינן בגמ' דמזה שאפשר להחזיר הקומץ להכלי ושוב לקמצו על ידי כשר, שמע מינה שאין כלי שרת מקדשין אלא מדעת. וממשיך הגמ' להפריך, דאין מכאן ראי' כיון דמדובר ששמו על דפני הכלי ואח"כ הניד הכלי ונפל הקומץ לתוך הכלי מאליו ובלשון הגמ' ד"נעשה כמי שהחזירו הקוף" ולפיכך לא קידש הקומץ, כי לא היתה כאן הנחה. ולפיכך לא קדש הקומץ ואפשר לחזור ולהקמיצו. הרי דאפילו אם העיקר הוא הנפעל להיות בכלי שרת, אעפ"כ צריך מעשה הנחה כדי שיקדש הקומץ.

וככל החזיון הזה, כן הוא בתפילין של ראש שצריך הנחה לאחר עלות השחר הגם שהעיקר הוא הנפעל. ובתוס' סוכה (נ, א ד"ה ואי מייתי) הביא שלכאורה דברי הגמ' סותרין אהדדי, דאם מניחים הלחם הפנים על השולחן לפני שבת, אין השולחן מקדש הלחם דנעשה כמי שסידרו הקוף, ואמאי גבי ניסוך המים לא מניחין המים להיות בכלי שרת שלא יפסלו בלינה, ואמאי כיון שזזה קודם זמנם. להוי להו כמי שסידרן הקוף ולא יקדשו המים ולא יפסלו בלינה. ומתוך התוס' דכיון דגבי מילוי המים לשמחת בית השואבה א"כ אי אפשר לומר דנעשה כמי שסידרו הקוף דאלמה נגיד שזה כאילו לא נעשה כשאין שום ענין בהנחתו. והראי', שלא צריך לא בגדי כהונה ולא כהן.

אבל בתפילין של ראש דישי ריבוי דינים ופרטים בהנחתן פשיטא שיש לומר דלפני עלות השחר הוו כמו שסידרן הקוף, וצריך למשמש בהן.

וי"ל דזה האיבעיא דלא איפשיטא בירושלמי פ"ג דביכורים (כה, א) להשיטה דהנחת ביכורים על המזבח היא חלק מהבאת ביכורים "רבי יונה בעי הניחן בלילה?" וב'פני משה' (שם) מפרש "אם הנחה כזו הנחה היא דהויא כמחוסר זמן". ועיין בפירוש ר"ש סירליאו (שם) דהשאלה היא אם הוי מעצם העבודה

ולר' עקיבא דהנחה מעכבת, פסולה בלילה או הוי כתשלום העבודה כמו הקטרת חלבין ואמורים דכשירה בלילה או י"ל שאלת הירושלמי אי הווה הנחת הביכורים העיקר הנפעל וא"כ כשירה גם בלילה, או הפועל ואז פסולה בלילה. ועד"ז יהיה השאלה בהנחת תפילין של ראש לפני עמוד השחר.

אך יש לומר עוד נפקא מינה בין תפילין של יד ושל ראש, אם קטן או אשה הניחו לו תפילין אם מהני דגבי של ראש מהני דהתפילין מונחין משא"כ של יד לא מהני דהוא צריך להניח.

אבל יש לומר דגם בשל יד מהני ע"ד המבואר במס' עבודה זרה (לט, א) בסופו שהובא להלכה בתוס' מנחות (לו, א ד"ה משעת) "מעשה באשה אחת שהיתה נישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו". ואף על פי שלהלכה אין לו לאשה לעזור בהנחת תפילין ויהיה נפק"מ בין של ראש ושל יד, אבל הגמ' בעבודה זרה הנ"ל סובר כשיטת ר' מאיר מובא באריכות בעירובין (צו, ב) דנשים חייבות בתפילין. אבל לדין דקי"ל דנשים אין חייבות בתפילין כן יהי' נפקא מינה בין של יד ושל ראש.

וגם יש לומר דזה שהוא מניח שיניחו עליו האשה תפילין, גם זה מיקרי מעשה ולפיכך כשר בין בתפילין של יד ובין בתפילין של ראש, כמבואר בתוס' כתובות (ל, ב ד"ה ואי) דאם מדובר שתחב לו חבירו חלב לתוך גרונו הוה מעשה וחייב מיתה על אכילת החלב.

ועיין בגיטין (עח, א) דבעינן "ונתן בידה" ובמקרה שהיא לוקחת גיטה מאחוריו של הבעל אין זה בגדר נתינת גט ("ונתן"), ועל זה מתרין הגמ' דערק לה חרציה ושלפתיה (עקם לה מתניו להקריב לה הגט, רש"י), ואם פעולה קטנה מקרי נתינת הגט כמו"כ הפעולה דלהניח להאשה מרצונו הטוב שיניח לה תפילין ג"כ מקרי מעשה.

ועד"ז מצינו גבי איסור השחתת פאת הראש דבזה גופא שהמוקף מזמין השערות להמקיף מקרי מסייע וחייב בזה, כמו"כ זה שמסייע להאשה ומניחה לה שתניח עליו תפילין ג"כ מעשה מקרי (ומזה יוצא פסק הלכה גמי שאינו יכול להניח תפילין מפני חולשתו מ"מ אפשר לו לברך ברכת התפילין).

אולם, הרגצ'ובי מביא ג"כ שלכאורה יש להביא ראי' להיפך מתוספתא (שבת יא, ז), "קטן אוחז בקולמוס וגדול אוחז בידו וכותב חייב גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז בידו וכותב פטור" ובשני האופנים הפעולה מקרי על האוחז בידו וכותב ולא על האוחז בקולמוס. וזה שאוחז בקולמוס אפילו הוא גדול הוא פטור לגמרי. הרי דפעולת ההנחה לא נקרא על שם הגדול האוחז בקולמוס, וא"כ עדיין יש לומר החקירה שלנו אם יש חילוק בין של ראש ושל יד בנוגע להנחת קטן, אי מספיק הנחת הקטן בנוגע תפילין של יד דהמצוה הוא ההנחה.

ובזה יובן נוסח הברכה שתיקנו חז"ל על של יד, להניח תפילין, כי המצוה היא ההנחה ועל של ראש תיקנו על מצות תפילין, כי המצוה היא הנפעל שיהא מונח. ובירושלמי הגירסא היא על מצות הנחת תפילין אבל המכוון שווה. ואעפ"כ תיקנו לברך על של יד להניח עם קמ"ץ ולא להניח בפת"ח – דלהניח משמע ג"כ שיהא מונח. וביאר בזה הרגצ'ובי כי השל יד עוזר שיהי' השל ראש מונח. כי אסור להשל ראש להיות מונח מבלי השל יד, וכהדרשה על הכתוב "ולטוטפות בין עיניך" – "כל זמן שהם בין עיניך יהיו שנים", ולפיכך חולצין השל ראש ורק לאחר מכן חולצין השל יד. ומציין הרגצ'ובי לתוס' ערכין (ג, ב), ולכאורה כוונתו להתוס' ד"ה של יד אינה מעכבת של ראש, דמבואר שם דהכהנים רק הניחו של ראש כי השל יד היה חציצה בין הבגדי כהונה והיד. והוקשה לתוס', הרי דרשו במנחות שם "ולטוטפות בין עיניך" שכל זמן שבין עיניך יהיו שנים? ומיישב התוס' ש"היינו בשעה שמניח שניהם צריך להקדים של יד", עכ"ל.

היינו דיש של יד כהכנה והקדמה לשל ראש. ויש של ראש כמצוה בפני עצמה, ולפיכך הכהנים הניחו רק של ראש.

ומביא הרגצ'ובי עוד מקום עיון, אם הניח תפילין של יד קודם עלות השחר אם מותר להניח של ראש לאחר עלות השחר, או כיון דלא יצא ידי תפילין של יד, לא מהני מה שעכשיו מניח תפילין של ראש להיות נקרא שכל זמן שבין עיניך יהיו שנים?

ומביא דוגמא לזה מקושיית התוס' במנחות (לח, א) על דברי הגמ' "מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה, שואל הגמ' מאי חיסר מצוה, אילימא חיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת, הרי לרבי שני המצוות מעכבים אחד על השני? – משמע דלדעת רבנן אע"פ דחיסר מצוה דלבן, קיים מצוה דתכלת והלא הוי רק ב' חוטיין וצריך ארבע? ומשני, "ויש לומר דלהכשיר תכלת מיהא מהני לבן דקרינא ביה גדילים ד", היינו דאע"ג דלא יצא מצוות לבן כתיקונה אבל מהני דלמצות תכלת יהיה כאילו שם ד' חוטיין – כמו"כ י"ל בנוגע לענינו דאע"פ דלא יצא מצות תפילין של יד, אבל כדי לשים תפילין של ראש לאחר זה מספיק, ומהני שיהי' נקרא "כל זמן שבין עיניך יהיו שנים".

וכן משמע מדברי המשנה במנחות (פ"ב מ"ג) גבי פיגול, וזה לשון המשנה שם, "התודה מפגלת את הלחם והלחם אינו מפגל את התודה כיצד השוחט את התודה לאכול ממנה למחר היא והלחם מפוגלן לאכול מן הלחם למחר הלחם מפוגל והתודה אינה מפוגלת" – הרי שאף שהלחם מפוגל הרי זה מספיק שהתודה תהיה כשירה כי נקרא לחם לענין זה שלא יהא נקרא תודה בלי לחם. (והגם שרש"י מפרש דהאוכל התודה אינו ענוש כרת, אבל התודה פסולה ולא מקרי לחם לענין זה).

אבל הרמב"ם בפירושו המשניות שלו מפרש שהתורה כשירה לגמרי וז"ל, "אבל אם יארע הפסול בהולכים אחריהם שהוא הלחם הוא לבדו פסול ויהיה העיקר שאחריו הולך שהוא קרבן עומד בשלימותו", עכ"ל.

ובזה מתורץ מה שהרמב"ם פסק בהלכות תמידין ומוספין (ח, טו) כדעת ר' עקיבא דשתי הלחם מעכבים את הכבשים, ואעפ"כ בהלכות פסולי המוקדשין (יז, ח) פסק כהמשנה במנחות, דאם הלחם פיגול הכבשים כשרים, כי אעפ"י שהן פיגול עדיין נחשבים ללחם לדין שהתורה צריכה לחם. אבל באמת בלשון הרמב"ם בספר היד כותב "אינו פיגול". וי"ל דסב"ל כדעת רש"י דהקרבן פסול.

וצריך לומר דהרגצ'ובי סמך עצמו כאן על דברי הרמב"ם בפירושו המשניות שלו.

וכבר העירו בשפת אמת כאן במנחות ובחזון יחזקאל, שכדברי הרמב"ם בפירושו המשניות שלו משמע בתוספתא מנחות (ה, ג) וז"ל התוספתא "הם כשרים והלחם מפוגל", ועיי"ש במנחת ביכורים הגירסא בתוספתא "לאכול מן הלחם למחר הלחם מפוגל והם כשרים". (ועדיין יש לבאר ההבדל בין דעת הרמב"ם בפירושו המשניות שלו לפירושו בספר היד, ואכ"מ.)

והגם שכתבו התוס' בסוכה (מה, ב ד"ה אחד) וז"ל, "וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין בראשו", וכן איתא בגמ' שבת (קג, א) על הכתוב "ושמן על ראשך לא יחסר" אלו תפילין, הכוונה לתפילין של ראש דוקא ואעפ"כ צריך גם של יד כל הזמן מחמת הלימוד דכל זמן שבין עיניך יהיו שנים, דהשל ראש צריך להשל יד.

ועל פי חידוש זה דבשל ראש מקיים מצוה כל זמן הנחתן מצוה חדשה, מבואר בזה דברי הגמ' שבת (מט, א), דאמאי קרי ליה אלישע בעל כנפיים (משום מעשה שהיה) שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניחן ויוצא לשוק ראהו קסדור אחד, רץ מפניו, ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו. אמר לו מה זה בידך אמר לו כנפי יונה פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה, לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפיים, עכ"ל הגמ'.

ומקשה הר"ן האיך נטלן מראשו הלא בשעת השמד מחוייבין למסור נפשן אפילו אערקתא דמסאני (הצבע של המנעל של היהודים) ואלישע היה מחוייב להניח תפילין כל הזמן שהיה לו גוף נקי, ומתריך הר"ן בשני אופנים. דיש חילוק בין מצות עשה למצות לא תעשה, וגם הלא היו יכולין לשומו בבית הסהר ואז היה המצוה מתבטלת מאלי, א"כ הי' מותר לו להסיר את התפילין, ואיך שנבין התירוצים של הר"ן ואכ"מ להאריך בזה אבל מונח ברור מקושיתו דיש מצוה כל רגע שמניח התפילין – כל זמן שהתפילין של ראש מונחים. ואלישע בעל כנפיים מסר נפשו רק על תפילין של ראש.

וכן מבואר בסוגיית הגמ' בסנהדרין (פח, ב) דמבואר שם חילוק בין תפילין ולולב, ועיי"ש בתוס' וז"ל אבל תפילין אם הניחן בראשו בכשרות והניח גביהו בית חמישי הרי זה מוסיף גורע שפוסלן ומבטל מצות (תפילין) שעל ראשו, ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעודו בידו הוסיף מין חמישי אין זה מבטל מצותו, דמדאגדיה נפק ביה, עכ"ל.

הרי רואים ברור דבתפילין כל זמן שמניחן מקיים מצוה נוספת, ואם מוסיף בית חמישי מבטל מצוה זו משא"כ גבי מצות ד' מינים מדאגדיה נפק ביה את המצוה ואם מוסיף מין חמישי שוב אינו יכול לבטלו המצוה בשונה מבתפילין.

ועל פי זה מבאר הרגצ'ובי תוספתא במס' ברכות (ו, טו) וז"ל בנוגע לתפילין "מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום כולו". ולכאורה צריך ביאור הרי מצותם כל היום, א"כ מה שייך לומר דאם לא הניחן שחרית הרי הוא משלים, ושם אותן בסוף היום.

הרי חסרים לו כל המצות שיש לו בזה. שהשל ראש מונח כל רגע מצוה חדשה על הראש שלו. וצריך לומר דהתוספתא הנ"ל מיירי רק בנוגע לשל יד. דהמצוה הוה רק בהנחתן גרידא או הניחן לבסוף היום.

ועפ"ז מסביר הרגצ'ובי דברי הירושלמי במסכת ברכות (ט, ג) דמוזכר שמה מחלוקת מתי מברכין ברכת המצות. רב יוחנן אמר עובר לעשייתן (לפני עשייתן) ורב הונא אמר בשעת עשייתן (משחתחיל לעשות המצוה). אבל לשיטת רב הונא אי אפשר לברך לפני המצוה, כי אולי לא תזדמן לו המצוה (שיטה זו לא נזכרה בבבלי פסחים ז, ב אבל נזכרה בתוס' שם). והגמ' ממשיכה דיש מצוות אחרות שאי אפשר לברך בשעת עשייתן כגון שופר וטבילה כי אי אפשר לברך באמצע שתוקע בשופר ואי אפשר לברך באמצע טבילתו.

וע"ז ממשיכה הגמ' בדברי ר' יונה כי גם בחליצת תפילין של יד דיש על זה ברכה מיוחדת לשיטת הירושלמי "אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו" (אולם לדעת הבבלי וכן הלכה אין מברכים ברכה זו כי לשיטתם מדאורייתא לילה זמן תפילין הוא, והפסוק ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה באה ללימוד אחר) ומברכים אותה לאחר חליצת התפילין של יד, לא בשעת החליצה.

וכן תפילין של ראש אין מברכין עליה בשעת הנחתן, אלא לאחר הנחתן. וכנראה שהרגצ'ובי למד בהירושלמי שונה משאר מפרשי הירושלמי. כי יש שם לשון מוקשה בנוגע לתפילין של ראש, ונחלקו בו רבות מפרשי הירושלמי, וז"ל "ושל ראש עד שלא ייבה לא ייבה מן דיבה הא ייבה", וכנראה הרגצ'ובי למד כי תפילין של ראש לפני הנחתן עד שלא ייבה אי אפשר לברך עליהם עובר לעשייתם כי עדיין לא הגיע המצוה, ואי אפשר לברך בשעת הנחתן כי אצל תפילין של ראש ההנחה היא לא המצוה וכשהן על הראש מונחין הרי כבר

נעשית מצותן ולפיכך מברכין (ובאופן זה יתיישבו דברי הירושלמי וראה שם במפרשי הירושלמי שנלאו מאד להבין דברי הירושלמי).

ובזה יש לפרש פלוגתת רבי ורבנן במסכת סוכה (מו, א) דלרבי כל פעם שחולץ תפיליו ומניחן שוב, צריך לברך ברכה אחרת. משא"כ לרבנן מברך פעם אחת ביום ושוב אינו מברך. כי לדעת רבי עיקר המצוה הוא ההנחה, וע"ד שאומרים בלולב ואתרוג כיון דאגדה כבר נפק ידי חובתו, וא"כ כיון שעשה מצות ההנחה בתחילת היום שוב אינו יכול לברך כמו בלולב ואתרוג –

אבל לרבנן מברכין על המצוה שיהא מונח. וזה הוה ריבוי מצוות במשך היום ולפיכך מברך כל זמן שחולצן ומניחן.

ועל פי כל זה אפשר ליישב מה שכתבו התוס' במנחות (לו, א ד"ה סח), "ושמי שאני תפילין שמצוה אחת הן", השל יד והשל ראש, ולפיכך אם סח ביניהן חייב לברך שוב. ומבואר בפירוש בגמ' מנחות (מד, א) דהוה להו תרי מצוות ואין מעכבות זו את זו? אלא יש לומר בזה, כי לגבי מעשה ההנחה הן מצוה אחת כי על של ראש אין מצוה להניחן אבל בהנוגע להמצוה שיהא מונח אז הוי מצוה של ראש מצווה נפרדת.

(ולפיכך בהכותרת להלכות תפילין שם מחלקם הרמב"ם לשני מצוות, כותב שם להיות תפילין על הראש ולקשרן על היד, כי דוקא על ענין זה שלהיות תפילין על הראש בזה נעשים שני מצוות.)

ובאמת אומר הרגצ'ובי דענין זה כששני מצוות תלוין אחד בהשני, אם נקרא מצוה אחת או שתי מצוות, הרי זה מחלוקת בש"ס בכמה מקומות. ומהן במנחות (ח, א) בפלוגתת רב ורבי חנינא, דמנחה קדושה בלא שמן, ורבי חנינא אמר לא זו קדושה בלא זו, ולא זו קדושה בלא זו.

והרי זה המחלוקת ג"כ בדף יד גבי חשב מחשבת פיגול בחלה אחת משתי הלחם האם בדרך ממילא נתפגלה הלחם השני דכגוף אחד דמי כדעת רבנן או כדעת ר' יוסי דכתרי גופין הן ורק חלה אחת נתפגלה. ועד"ז המחלוקת בסוכה (נג, ב) אם תקיעה תרועה תקיעה הווי חטיבה אחת כדעת רב יהודה או שלש גופין ותקיעות מחולקין כדעת רבנן.

ועד"ז בתפילין של יד ושל ראש מכיון דהשל ראש צריך להשל יד כדי שכל זמן שבין עיניך יהיו שנים, וממילא מובן למה התוס' קורא אותם מצוה אחת.

ומוסיף הרגצ'ובי בהשמטה שלו בסיום ספר הפלאה, דיש לומר עוד נפקא מינה בין אם המצוה להניח או שיהא מונח על פי שיטת הרמב"ם בהלכות תפילין פ"ד ה"א וז"ל, "מי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפילו הן עליו כל הלילה מותר, ואין מורין דבר זה לרבים אלא מלמדן את הכל שלא יניחו

תפילין עליהן בלילה אלא יחלצו אותן משתשקע החמה, וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החקה הזאת וגו' מימים ימימה".

ומפרש הרג'ובי כי דבר זה הוא רק בתפילין של יד, אל בתפילין של ראש גם אם הן מונחין אסור לו להניחן עליו, כי בכל רגע מקיים מצוה חדשה.

ובזה אתי שפיר הלשון במסכת ביצה היה בא בדרך ותפילין בראשו מניח ידו עליהן עד שהוא מגיע לביתו וחולצן – דאי בתפילין של יד אין שום בעיה ולא אצטרף להשמיענו ההיתר רק בתפילין של ראש, דמקיים מצוה כל רגע³.

³ והנה הכסף משנה הקשה, מהי החילוק בין ה"א דאם הניחן עליו מותר ובין ה"ב דמותר להניחן עליו כדי לשומרו. הלוא גם אם אינו מניחן עליו לשמרו מותר להניחן עליו. ומתוך הכסף משנה דבהלכה י"א פסק הרמב"ם דאין מורין כן, משא"כ בה"ב מורין כן שמותר להניחן עליו כדי לשומרו. אבל לפי ביאור הרג'ובי יש לתרץ באופן אחר דבהלכה י"א מדובר בתפילין של יד ובהלכה י"ב מדובר בתפילין של ראש – ולפיכך מותר רק לשומרו. אבל צריך ביאור לדעת הרג'ובי איך מותר לו להניחן עליו כדי לשומרו הרי עובר לא תעשה?

והתינת לדעת שאר המפרשים בהרמב"ם שאינו עובר בלא תעשה אלא אם מניח תפילין אבל אם מונחין עליו אינו עובר. מבואר החילוק בין ה"א וה"ב, דבה"א אם התפילין ממשיכים להיות עליו, אינו עובר בלא תעשה. ואעפ"כ אין מוריס כן ברבים, שמא יבואו לטעות, אבל בהלכה י"ב כיון שמדובר בנוגע לשמירת התפילין מוריס כן שמותר שימשיך שהתפילין יהיו עליו.

אבל לדעת הרג'ובי דבה"א מדובר בתפילין של יד, אבל בתפילין של ראש אסור להניחן עליו כי יעבור על רגע על לא תעשה כי בתפילין של ראש המצוה הוא שיהא מונחין עליו, א"כ איך מותר לעבור על לא תעשה בכדי שיוכל לשומרו –

ועל זה בא התידוך בצפנת פענח הלכה י"ב דשם כותב הרמב"ם דמותר שימשיך שהשל ראש יהי עליו כדי לשומרו, וז"ל "ונמצא עליו ר"ל דצריך שיהי ניכר עליו שהוא משמרם כמבואר בירושלמי הנ"ל מצודדין היו עיי"ש".

דמבואר שם בירושלמי אמר רבי אבהו בשם רבי אלעזר הנותן (=המניח) תפילין בלילה עובר בעשה (וזוהי מקור דברי הרמב"ם בה"א, דהמניח בלילה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החוקה הזאת, עיין שקו"ט בירושלמי שם א' עובר אעשה לדעת רבי אלעזר או בלא תעשה, ואכ"מ) . ומקשה הירושלמי והא (והרי) רבי אבהו (עצמו) יתיב מתני ברמשא (לומד בערב) ותפילין עליו! ומתוך הגמ' מצודדין היו (שתפילין של ר' אבהו הן השל ראש והן השל יד לא היו במקומם הנכון) וכמין פקדון היו בידו (היינו שכונתו לשמירה) עכ"ל הירושלמי.

והרג'ובי לומד שזה שמותר שימשיך שיהי התפילין של ראש עליו כדי לשומרו הרי זה רק אם התפילין של ראש יהי לא במקום הנכון, ולפי זה הכל על מקומו יבוא בשלום, דאין הכי נמי דבתפילין של ראש הוה כאילו מניחן בכל רגע ועובר על לא תעשה, ואעפ"כ מותר משום שאינם מונחים במקומם הראוי.

והנה בירושלמי שם מביא תידוך שניה על הנהגת ר' אבהו. אית דבעי מימר (ויש הרוצים לומר שר' אבהו) לא אמר אלא הנותן (תפילין בלילה עובר בעשה, דהיינו אם מניחים מתחילה בלילה) אבל אם היו (התפילין עליו מבעוד יום מותר (להמשיך ללובשם אף בלילה).

וצריך ביאור במה נחלקו אלו השתי תירוצים אם צריך לומר שמצודיים היו או שאם הניחן כבר מבעוד יום אין איסור דאורייתא במה שממשיך להניחן בלילה. והנה בלקוטי שיחות חלט לט מביא הרבי ומדייק בלשון אדמו"ר הזקן בשולחנו (א"ח סכ"ה ה"ד) למה תיקנו חכמה ברכה נוספת על תפילין של ראש, מפני שהיא עיקר המצוה.

דסבירא ליה לאדמו"ר הזקן כדעת הצפנת פענח בזה דהמצוה של תפילין של יד היא רק בקשירתן ובהנחתן, ואח"כ היא רק פרט וטפל ומכשיר להתפילין של ראש דכל זמן שבין עיניך יהיו שנים. ואף על פי כן בסימן ל' אינו מביא דעת הירושלמי דצריך לשנות מקום הנחתן אלא כותב דצריך שיניח ידו עליהם מפני הרואים, שלא יטעו לומר מותר להניח תפילין בלילה.

וי"ל בזה, דשני התירוצים בירושלמי נחלקו בזה דלדעת התירוף הראשון סבירא ליה דהמצוה בתפילין של ראש הוא כל רגע ובמילא צריך להניח ידו עליהן שיהא ניכר לכולם שהוא משמרם ולא מתכוין לעשות מצוה.

ויש להביא דוגמא לזה בהלכה באו"ח סימן תרס"ו. דאם רוצה לאכול בסוכה בשמיני או בתשיעי צריך לעשות בו היכר שלא יהא נראה כמוסיף ולכאורה מה יועיל ההיכר הרי בפועל יושב בסוכה [ואם אדם יושב בסוכה עם קערות וקדירות אינו יוצא מצות סוכה? ובפרט להירושלמי סוכה שכל ההיכר היא לעשות קידוש בבית ולאכול שאר הסעודה בסוכה משום היכר, מה יועיל ההיכר הרי הפועל אכל בסוכה?].

ומבארים בזה המגן אברהם והט"ז דאע"פ דנחלקו אם מצות צריכות כוונה, הרי זה רק בזמנו אבל שלא בזמנו לכולי עלמא צריך כוונה. ובמילא אינו עובר על כל תוסף כיון דלא נתכוין לשם מצוה אבל צריך לעשות היכרא כדי שלא יחשבו שעובר על כל תוסף.

כמו"כ כאן אי אפשר לומר דהרגצ'ובי לומד בדעת הרמב"ם דצריך להיות צודדי מצדדא"כ הו"ל להרמב"ם לפרושי, ולמה כתב רק יניח ידו עליהן?

אלא הרגצ'ובי לומד שה"יניח ידו עליהן" של הרמב"ם הרי זה כמו ה"צודדי מצדד" הירושלמי, שיהא ניכר לכל שהוא משמרה ולא יהא נראה כעובר על כל תוסף. משא"כ תירוף ה'ב' של הירושלמי סבירא ליה דאין מצוה בתפילין של ראש כל רגע, ולכן אין חיוב לעשות היכר שאינו עובר על תקנת חז"ל שגזרו לא להניח תפילין בלילה.

ונקודה זו שמצוה שלא בזמנה לכולי עלמא צריך כוונה (המבואר במגן אברהם וט"ז לעיל) מובנת בפשטות על פי דברי הרמב"ם המפורסמים בפ"ב מהלכות גירושין דכל אחד מישראל רוצה לעשות כל המצוות, אלא שיצרו הוא שאנסו, וממילא מובן דאם עושה מצוה, יש דינה וכן נפסק להלכה, דאם לא כיוון מ"מ יצא, כיון דרוצה לעשות כל המצוות הרי זה מועיל שיהיה מצוה אף אם לא כיוון לבו משא"כ אם זה מצוה שלא בזמנה א"כ לא כיון אין מה שמועיל שתחשב מצוה בלי כוונה.